

De zegen van het populisme

De universiteit van Tilburg organiseert een symposium over de voor- en nadelen van het populisme, 23 maart 2011 (15:30-18:00)

Julien van Ostaaijen

Veel politici zijn negatief over het populisme. Onder meer voormalig minister-president Balkenende en huidig EU president Van Rompuy hebben er geen goed woord voor over. Die laatste noemt het zelfs gevaarlijk. Toch zijn er wel degelijk voordelen aan de opkomst van het populisme. Deze zouden tegen de gevaren moeten worden afgewogen.

Het is moeilijk een definitie van een begrip te geven dat door zoveel mensen verschillend geïnterpreteerd wordt. Toch ontstaat er in de wetenschap langzaam wat meer consensus. Zo zou je het populisme kunnen omschrijven als een stijl van politiek bedrijven waarin een homogene opvatting van ‘het volk’ (of een variant op dat begrip) centraal staat. Het belang van ‘het volk’ moet vervolgens worden verdedigd tegen de praktijken van de heersende politieke en/of economische elite en externe bedreigingen, zoals immigranten.

Door populisme zo expliciet als een stijl te positioneren, is het iets wat iedere politicus in meer of mindere mate kan hebben of gebruiken. Zo waren D66 en de SP vooral in hun eerste jaren anti-establishment. En ook spreken steeds meer politici over ‘het volk’, ‘de mensen in het land’ of ‘de gewone mensenmaatschappij’ (dat laatste is een term van CDA’er Eelco Brinkman). De combinatie van de eigenschappen komt vooral bij de PVV voor.

Het gebruik van de populistische stijl (dus de combinatie van de elementen) kent voor- en nadelen. Het eerste gevaar zit in de definitie van ‘het volk’. Populisten definiëren dat vaak op een zodanige manier dat er ook bepaalde mensen of groepen buitenvallen. Dergelijke ‘buitenstaanders’ worden vaak vijandig bejegend, terwijl democratie ook het opkomen voor minderheden is. Een tweede gevaar is dat populistische stijl door hun anti-establishment stijl ook vaak vijandig ten opzichte van onze democratische instituties staan. Alles wat tussen ‘het volk’ en de uitvoering van de volkswil staat, zoals het parlement, politieke partijen en in sommige omstandigheden zelfs de rechterlijke macht (zie het proces tegen Wilders), worden gewantwoord. Dat is gevaarlijk, omdat wantrouwen in de fundamentele van onze democratische rechtsstaat uiteindelijk ook de legitimiteit van die democratische rechtsstaat zelf bedreigt. En tenslotte zorgen populistische stijl voor een verharding van de politiek. Niet zo lang geleden zorgde het ‘effe dimmen’ van – niet toevallig - SP fractievoorzitter Jan Marijnissen voor opzien in de Tweede Kamer. Nu noemen we ministers ‘knettergek’. Als we vinden dat de samenleving zich beschaafder dient te gedragen, dienen onze politici dan niet het goede voorbeeld te geven?

Maar het populisme heeft ook positieve kanten. Allereerst willen de populistische stijl dat de zeggenschap over publieke zaken in handen van de burgers (terug)komt. In het verlengde daarvan slagen populistische stijl erin mensen of groepen mensen te vertegenwoordigen die zich eerst niet vertegenwoordigd voelden. Politici als Wilders of Fortuyn zetten onderwerpen op de agenda die veel politici links laten liggen, maar die veel burgers wel zorgen baren. Door op die manier groepen afgehaakte burgers weer perspectief te bieden, kan het vertrouwen in de politiek als geheel toenemen. En tenslotte zorgen populistische stijl met hun anti-elitaire opstelling voor het opschudden van de misschien wat ingeslapen politiek. Op die manier kunnen ze zich ontpoppen tot een nuttige tegenmacht. Een democratie is immers gebaat bij voldoende *checks and balances*. De opkomst van nieuwe partijen met geen of een ander verleden in het

politieke systeem waar ze instappen en een kritische houding ten opzichte van de gevestigde politiek en politici kan verfrissend werken. Op hun eigen manier leidt het populisme tot meer verantwoording van politici en hun beleid.

Kortom, we moeten onze ogen niet sluiten voor de negatieve kanten van het populisme, maar een gematigd populisme, zoals dat nog overwegend in Nederland het geval is, heeft wel degelijk voordelen. Wouter Bos doelde daar ongetwijfeld op toen hij al in 2008 zei dat zijn partij wat populistischer moest worden. Populistische politici moeten op hun acties en gevolgen beoordeeld worden. Het in diskrediet brengen van de rechterlijke macht past niet in ons democratisch rechtsstelsel, maar een wat meer kritische houding ten opzichte van de gevestigde orde en het vertegenwoordigen van groepen die zich misschien wat minder vertegenwoordigd voelen, zijn wel degelijk positieve kanten van een vooral negatief geïnterpreteerd begrip. Laten we voor beide kanten van het populisme onze ogen niet sluiten.

Julien van Ostaaijen is onderzoeker en docent bestuurskunde aan de universiteit van Tilburg. Hij houdt zich vooral bezig met lokaal bestuur, burgerparticipatie en protestpartijen. Hij schreef ondermeer Aversion and Accommodation, over de rol van Leefbaar Rotterdam in de Rotterdamse politiek.

Op 23 maart is Van Ostaaijen samen met ondermeer oud-staatssecretaris Jack de Vries en Marco Pastors een van de sprekers op het symposium 'de zegen van het populisme' op de universiteit van Tilburg. Aanmelden kan nog via: populisme@tilburguniversity.edu.